

KAPITEL 7 / CHAPTER 7 ³⁸

STUDENT MONITORING AS A FACTOR OF IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION IN ZVO

DOI: 10.30890/2709-2313.2022-10-03-007

Вступ

Вища освіта в Україні визнана однією з провідних галузей розвитку суспільства. Водночас, враховуючи інтеграційні процеси України щодо входження її до європейського політичного, економічного і культурного простору, потребує вдосконалення системи вищої освіти України.

Ключові завдання освітньої політики – це позитивні умови для гармонійного розвитку особистості, її творчої самореалізації, переорієнтація змісту освіти та удосконалення навчально-виховного процесу у рамках демократичних цінностей, ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень. Пріоритетними напрямками державної щодо розвитку вищої освіти є: формування національних і загальнолюдських цінностей; постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу; запровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій; інтеграція вітчизняної вищої освіти до європейського та світового освітніх просторів.

Процес реформування вищої освіти України на тлі сьогодення спрямований на студентоцентризм, що передбачає нові підходи у підготовці студентської молоді у закладах вищої освіти.

7.1. Інструменти забезпечення якості вищої освіти в контексті студентоцентризму

Соціально-економічний аналіз і прогноз свідчать про те, що в майбутньому процвітатимуть лише ті країни, що мають конкурентоздатний людський потенціал, який може створити тільки конкурентоздатна освітня система.

Важливою умовою забезпечення якості та ефективності сучасної вищої освіти є теоретико-методичне обґрунтування інноваційної стратегії її розвитку, яка має бути адекватною новій освітній парадигмі і забезпечуватиме:

- спільність ідей, методів, стандартів, технологій;
- міждисциплінарні зв'язків і будівництво єдиного освітнього простору;
- розробку моделей і засобів удосконалення багатофункціональної системи освіти;
- трансформацію методів прогнозування та планування на основі принципів соціально-культурної конвергенції;
- інтернаціоналізацію та націоналізацію вищої освіти[89].

³⁸ Authors: Kochubey Alla Vladimirovna, Oleksin Yuriy Petrovich, Shevchuk Tamara Yevgenivna
Sokal Valentina Anatoliyivna, Yakubovska Svitlana Sviatoslavivna

Основою дослідження ефективності стратегії розвитку вищої освіти є аналіз парадигм як моделей постановки теоретико-методологічних проблем і засобів їх розв'язання. Парадигмальний аналіз діалектичної єдності в системі провідних парадигм методом схожості і відмінності засвідчує, що жодна з них не є самодостатньою без залучення значень інших.

Множина парадигм у сучасній освіті надає парадигмальному підходу статус методології до-слідження, визначається як набір методів, які об'єднують ідеї та принципи побудови й трансформації вищої школи як методологічний регулятор розвитку.

Поліпарадигмальний підхід ініціює та забезпечує інтеграційні процеси у стратегічному прогнозуванні та проектуванні розвитку вищої школи та проявляється у теоретико-методологічних засадах, системі принципів, напрямках інтеграції, здійсненні заходів щодо інформатизації освіти, створенні єдиного інформаційного простору університетів, наданні інформації учасникам навчального процесу [3].

Інноваційні освітні стратегії, як категоричний імператив створення соціального середовища, розробляються в університетах впритул до ідеалу поліфункціональної моделі взаємодії суб'єктів навчального процесу. Місія університетів в своїй основі поліпарадигмальна, бо вони акумулюють інтелектуальний капітал, що поширюється на все суспільство завдяки єдності трьох соціальних систем: освіти, культури та науки.

Протиріччя між зростанням варіативності закладів вищої освіти і відсутність методичних та організаційних основ для їх діяльності вимагають вивчення функціонування різних видів навчальних закладів (університетів, академій, інститутів), їх моделей. Парадигмальний аналіз моделей ЗВО свідчить, що сучасна вища школа й університети зокрема, не повинні запроваджувати одну модель, а мають поєднувати в собі різні елементи від багатьох. У теоретико-методологічних моделях українських інноваційних університетів відбивається одночасно процес адаптації до проникнення ринкових відносин у систему освіти та процес збереження класичних академічних цінностей. Вирішальною тенденцією сучасного університету є інновації по відношенню до будь-якої освітньої програми [4].

Традиційні стратегії прогнозування, методології та проектування вищої освіти, на наш погляд, недостатньо розроблені. Найповніше вони обґрунтовані у форсайт - специфічній методології активного системного процесу мобільної, швидко реалізуємої діяльності багатьох учасників нової освітньої стратегії.

Переваги форсайту з позицій поліпарадигмального підходу визначаються політематизмом, багатовекторністю інструментарію, високим рівнем відкритості, максимальним поширенням ідей, «широкою участю» - форматом залучення великої кількості фахівців з різних сфер діяльності в обговоренні та створенні довгострокових освітніх проектів, зосередження уваги на конкретних алгоритмах практичних кроків для забезпечення швидкого розвитку і впровадження проектів.

Упровадження стратегії навчання з переходом на компетентнісну основу має супроводжуватись упровадженням інноваційних практик: окремої освітньої

програми (умови формування суб'єкту, розвитку самостійного навчання, додаткових компонент програмного забезпечення через цілі, завдання та зміст освіти, форми й методи моніторингу та оцінки результатів); окремої освітньої траєкторії (творча самореалізація особистого потенціалу студента в навчальному процесі, гармонізація з метою, завданнями, змістом тем, формами й методами моніторингу та оцінки результатів, які засвоюються самостійно або завдяки спільній роботі з викладачем) [4].

Упровадження індивідуальних освітніх програм вимагають супроводу діяльності студента індивідуальним консультантом - педагогом-тьютором. Тьюторинг як стратегічний вектор європейського спрямування може бути вбудованим у практику вищої школи за умов:

- теоретичної розробки концепції тьюторингу у контексті традиційної педагогіки, незмінності синтезу освіти та виховання;
- розробки моделі і технології тьюторингового супроводу індивідуальної діяльності студента;
- розробки стандартів тьюторингової діяльності: ролі, функцій і компетенцій педагога [3].

Розглянемо основні внутрішні процедури забезпечення якості вищої освіти, які орієнтовані на результат.

1. Одним з елементів системи управління якістю вищої освіти є процедура самооцінювання, навчального закладу. Основною тенденцією в забезпеченні якості вищої освіти має стати зміщення центру ваги із зовнішнього контролю якості освітнього процесу на внутрішню самооцінку (самообстеження) вищих навчальних закладів на основі певних моделей менеджменту якості. Це забезпечує перенесення відповідальності за якість і оцінку якості у вищий навчальний заклад.

2. Іншим елементом виступає наявність зворотної реакції, оцінювання викладачів або курсів студентами. Ця практика є найрозповсюдженішою в США вже протягом багатьох десятиліть. Метою оцінювання студентами ефективності викладання є зворотний зв'язок для викладачів про ефективність їхнього викладання. Показник ефективності викладання, що може використовуватися при прийнятті рішень керівництвом.

3. Стратегічне планування є важливим компонентом системи управління якістю і включає формулювання місії, бачення та основних принципів діяльності ЗВО. В основі інституціональної стратегії повинне бути посилення орієнтації на споживача.

4. Іншим елементом системи управління якістю вищої освіти є процедура моніторингу. Ефективність забезпечення якості освіти залежить від того, наскільки вдало організовано систему постійного контролю за дотриманням встановлених показників [4].

Таким чином, процес удосконалення якості вищої освіти потребує організаційних змін і формування внутрішньої організаційної культури з постійними механізмами вдосконалення на інституціональному та індивідуальному рівнях. Головним результатом інституційної трансформації має бути створення організації, що саморозвивається.

7.2. Організаційно-педагогічні умови застосування студентського моніторингу якості освіти у ЗВО

Національна система забезпечення якості вищої освіти повинна враховувати як глобальні тенденції сучасного світу, так і національні особливості, викликані унікальними історичними, соціальними і культурними обставинами. Культура внутрішнього забезпечення якості дуже практичний засіб покращення управління, підвищення якості і навіть фінансової оптимізації діяльності університету.

Із прийняттям Закону України «Про вищу освіту» в 2014 році перспектива встановлення системи забезпечення якості вищої освіти відкрилася і для України. Цим Законом передбачене створення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, більше того, студенти та роботодавці вперше отримали право бути залученими до процедур забезпечення якості. Щоб відреагувати на зростання очікувань, вища освіта потребує ґрунтовної трансформації та підвищення якості освіти на засадах студентоцентризму [3].

Очевидно, що будь-які процеси, що стосуються освіти і науки, є беззмістовними, якщо студент не бере в них участь і не впливає на якість цілого комплексу освітньої сфери закладу, якщо він не задіяний у механізми контролю та реформування. Ефективна участь студентів повинна бути забезпечена чітким процедурним механізмом, який може містити у собі: анкети, внутрішні університетські та національні дослідження, скриньки для пропозицій у загальнодоступних місцях, відкриті форуми з керівниками освітнього процесу (завідувачами кафедр, деканами, проректорами тощо). Для визначення й оцінки стану складових елементів якості освітнього процесу важливо запропонувати студентам чіткі і зрозумілі індикатори, за допомогою яких можна сформувати окремий студентський опитувальник, що покриватиме всю сферу навчального процесу.

Головними показниками участі студентів у процесах забезпечення якості є:

- наявність пропозицій, поданих студентами та впроваджених управлінськими органами навчального закладу завдяки студентській активності;
- представництво студентів в управлінських органах;
- фінансування студентського самоврядування з бюджету університету;
- участь студентів у моніторингових процесах;
- участь студентів у громадському секторі (студентські організації);
- публічні виступи студентів стосовно якості освітнього процесу.

Головною силою забезпечення якості вищої освіти у процесах зовнішнього визначення її якості повинні стати студенти ЗВО. Саме неупереджене ставлення до студентства, прямий зв'язок між науковою школою вищого навчального закладу та студентською аудиторією забезпечать якісний розвиток вищої освіти [2].

У даному процесі участь студентів у забезпеченні якості освіти повинна бути активно задіяна Студентська спілка. Це стосується постійного і дієвого представництва органів студентського самоврядування (студентських рад, спілок) у роботі загально університетських адміністративних структур (вчена

рада, рада трудового колективу, приймальна комісія, профспілка студентів).

ЗВО повинен створювати їм умови для формування своєї власної освіти, надавати студентам можливості паралельного навчання на програмах в інших навчальних закладах країни чи світу. Поряд з цим повинен існувати постійний доступ до зворотного зв'язку студентських творчих пошуків (рис. 1).

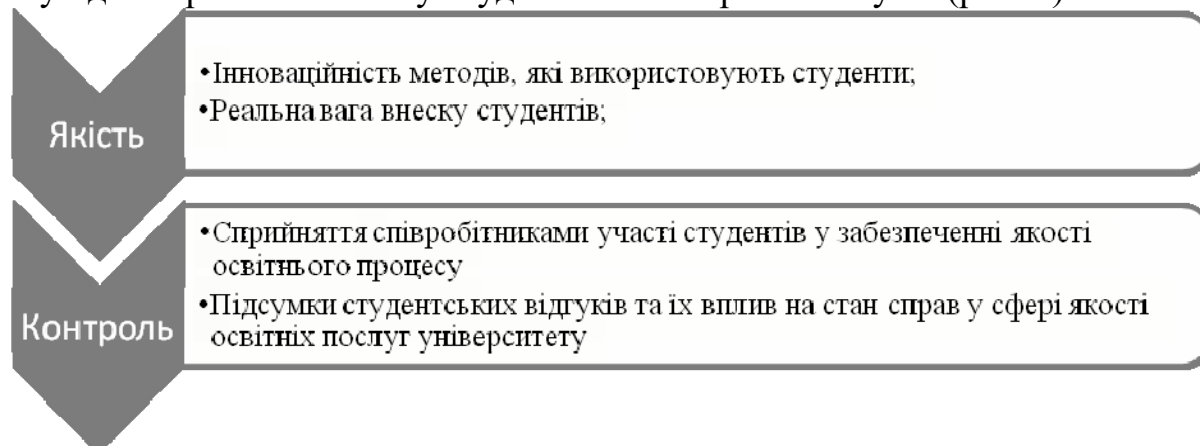

Рис. 1. Рівні забезпечення якості вищої освіти студентами

Service relationships are limited by *regulations, codes of ethics and service rules* that ensure a position in the organization, while *personal relationships* with employees are related to *the prestige, knowledge, leadership and personality* of each individual, ie informal power comes from respect and admiration of colleagues (figure 5).

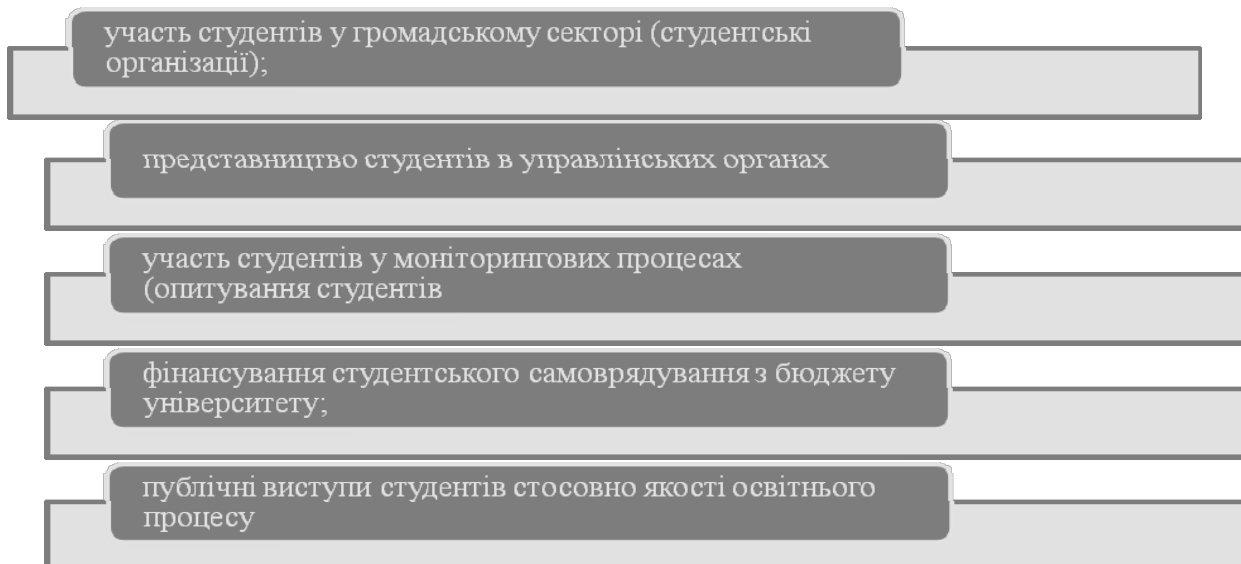

Рис. 2. Напрями участі студентів у процесах забезпечення якості освіти

Однією із визначальних ознак сучасного університету є всебічне дотримання принципу академічної доброчесності як невід'ємної складової внутрішньої системи забезпечення якості освіти.

Згідно проекту Закону України «Про освіту» (стаття 35): «Академічна доброчесність - це сукупність принципів і правил поведінки учасників освітнього процесу, спрямованих на формування самостійної та відповідальної особистості, спроможної навчатися, викладати і провадити наукову діяльність, дотримуючись

етичних та правових норм» [3]. Буквою закону встановлено, що академічної доброчесності мають дотримуватися усі учасники освітнього та науково-дослідницького процесу: викладачі, студенти, дослідники. Це означає, що за порушення правил і норм етичної поведінки під час навчання та проведення досліджень має наставати невідворотне покарання, аж до позбавлення науково-педагогічних працівників наукового ступеня та вченого звання та відрахування із закладу освіти здобувачів [3].

Проте чи можна бути впевненим, що дотримання принципу академічної доброчесності можна забезпечити виключно шляхом фіксації відповідного положення в законі? Напевно, ні.

На наше переконання, ключові проблеми поширення принципів і норм наукової етики в діяльності українського університету зводяться до такого:

— відсутність (або патологічна викривленість) культури наукових досліджень;

— низька інформаційна грамотність усіх учасників освітнього та дослідницького процесів;

— неадекватна сучасності система взаємовідносин між різними учасниками освітнього та дослідницького процесів, що переважно не відповідає парадигмі партнерської взаємодії.

Які ж зміни необхідно запровадити у практику функціонування українських університетів, що зробити принципи й норми етичної поведінки в науці та освіті загальноприйнятими? Перспективними у цьому контексті уявляються такі [2]:

1. Ініціювати національну програму академічної доброчесності в освіті та науці, якою б визначалися цілі та завдання такої роботи, усі зацікавлені сторони та їх інтереси, пріоритетні напрями та цільові критерії реалізації, форми та рівні відповідальності за невиконання. Але головне:

– така програма має спрямовувати свої зусилля на молодих людей віком не старше 14-16 років, оскільки тільки нове покоління з новими ціннісними орієнтирами зможе подолати незважливе ставлення до авторських прав і пріоритету інтелектуальної власності.

2. На рівні університету забезпечити інформаційну прозорість освітнього та дослідницького процесів. Доречно максимально відкривати доступ до навчальних і дослідницьких робіт: створювати репозиторії, публікувати дипломні та курсові проекти, викладати у відкритий доступ наукові публікації тощо.

3. Формувати комплексний механізм боротьби з недоброчесною поведінкою в освіті та науці, що полягає у: формуванні культури несприйняття плагіату у будь-яких його проявах; розробленні та запровадженні «етичних кодексів» на основі консенсусу усіх зацікавлених сторін; задіянні інформаційних систем виявлення плагіату та рівня унікальності текстів тощо.

Зазначені напрями не вичерпують усього спектру завдань, які належить вирішити вітчизняній науково-освітній спільноті. Проте без їх проголошення та поступового руху у бік їх реалізації уявляється неможливим змінити поточну ситуацію на краще.

Оцінювання як складова системи забезпечення якості має на меті:

- підтримку у забезпечення студенту можливості досягнення бажаних результатів навчання (*Support learning*);
- кількісну оцінку ступеня досягнення студентом бажаних результатів навчання (*Generate grades*);
- розвиток у студентів уміння самооцінювання - для забезпечення їх ефективного подальшого навчання (*Future judgements*).

У найзагальнішій класифікації оцінювання поділяють на:

- формативне - *formative assessment* («оцінювання, що формує») - має на меті дати можливість особі, що навчається, відстежувати свій прогрес у навчанні і виявити напрями його подальшого вдосконалення;
- сумативне - *summative assessment* - оцінювання ступеня досягнення здобувачем вищої освіти бажаних результатів навчання в рамках навчальної дисципліни, модуля чи освітньої програми в цілому

Формативне оцінювання є реалізацією обов'язкової умови процедур забезпечення якості - зворотного зв'язку у процесі навчання. Саме на наявність останнього спрямовані процедури опитування студентів, зокрема у Великобританії [1].

Оцінювання є найефективнішим, якщо:

- використовується для виявлення того, що є найпродуктивнішим для студентів у процесі навчання;
- зворотний зв'язок використовується, щоб поліпшити навчання студентів;
- студенти та викладачі стали відповідальними партнерами в навчанні та оцінюванні;
- студенти введені у практику і культуру вищої освіти через оцінювання;
- оцінювання знаходиться в центрі розроблення програми;
- оцінювання дає всеосяжне і достовірне уявлення про досягнення осіб, що навчаються [3].

Студентоцентрована модель формується на перетині трьох ключових процедур освітнього процесу: функціонування ефективного освітнього оточення (доступ до навчальних ресурсів, можливість обміну досвідом через програми мобільності тощо), взаємодії викладачів і студентів та, обов'язково, залученням студентів у ці процесі, передусім у процесі моніторингу освітніх програм і в процедури удосконалення оцінювання. Тому переосмислення університетських стратегій оцінювання поряд із вдосконаленням процедур розроблення освітніх програм, підходів до викладання є необхідною умовою трансформації моделей навчання у вітчизняних вишах відповідно до принципів студентоцентризму.

Висновки

Заклади вищої освіти України повинні створювати умови, які дозволять регулярно впливати на систему якості освіти через взаємовигідні двосторонні стосунки між студентством та університетом; прописати чіткі механізми та канали впливу і регулярно та прозоро представляти рівень їх результативності; публічно поширювати інформацію про ці механізми у друкованих та

електронних ЗМІ; оприлюднювати всі зміни, які відбулися, що дозволить студентам відчувати свою причетність до розвитку університету та відчути реальний вплив на формування системи якості освіти; формувати академічну атмосферу партнерських взаємовигідних стосунків між студентською спільнотою та викладацьким складом через участь студентів і викладачів у спільних проектах, практиках, навчальних лабораторіях [2].